

Csizmadiáné dr. Pethő Tímea

bíró, Debreceni Járásbíróság

A szülői felügyeleti jog megszüntetésének hatályos jogi szabályozása a Polgári Törvénykönyvben

Debreceni Jogi Műhely, 2017. évi (XIV. évfolyam) 1-2. szám (2017. június 30.)

DOI 10.24169/DJM/2017/1-2/2

I. Bevezető gondolatok

„A gyermek jogairól szóló New York-i Egyezmény 3. cikke az egész dokumentumot átható alapelvet tartalmaz, amit mind jogalkotási, mind eljárásjogi szempontból követelményként fogalmaz meg, ez a gyermek legjobb érdeke (the child is best interest).”¹ Ezen egyezmény 3. cikk 1. pontja ugyanis akként fogalmaz, hogy a szociális védelem köz- és magánintézményei a bíróságok, a közigazgatási hatóságok és a törvényhozó szervek minden, a gyermeket érintő döntésükben a gyermek mindenek felett álló érdekét veszik figyelembe elsősorban.

„Az 1996-os Gyermeki Jogok Gyakorlásáról szóló Európai Egyezmény a célok között említi, hogy a gyermeki jogok érvényesítésének a gyermek legjobb érdekében kell megvalósulnia, például a tájékoztatás és eljárásban való részvétel biztosítása mellett. A gyermek mindenek felett álló érdekének tételét jogági és jogágazati határoktól függetlenül minden eljárásban és döntéshozatalban kötelező alkalmazni.”² Ezzel kapcsolatban Somfai kifejti, miszerint az „elsődleges” (legjobb) szóhasználat jelzi, hogy a gyermek legfőbb érdeke nem mindig lesz az egyetlen mindent felülíró, figyelembe veendő tényező, előfordulhat, hogy egymással versengő, vagy egymással ellentétben álló emberi jogi érdekek ütköznek, például egyes gyermekek között, különböző gyermek csoportok között, vagy gyermekek és felnőttek között. Ugyanakkor a gyermek érdekeit valós megfontolás alá kell vetni: bizonyítani kell, hogy a gyermek érdekeit megvizsgálták és elsődleges szempontként figyelembe vették.”³

Hazánkban a Csjt. az 1995. évi módosítás során iktatta be céljai közé a kiskorú gyermek érdekének védelmét, az új családjogi könyv pedig már az alelvek között rögzíti a gyermek érdekének védelmi elvét. Minden a családok életébe történő indokolt állami beavatkozás során a gyermekkel kapcsolatba kerülő személyeknek, szervezeteknek, hatóságoknak, törvényhozó szerveknek a lehetséges döntések során mérlegelniük kell és a kínáló (jogi) lehetőségek közül kell kiválasztani a gyermek érdeke szempontjából a legjobbat. Nem minden esetben jelenti a gyermek legfőbb érdekének képviselője azonban a gyermeki jog érvényesülését is egyben. A gyermeki jogokat megkülönböztethetjük abból a szempontból is, hogy a gyermek érdekére való tekintet nélkül érvényesülő jogokról beszélünk, vagy éppen olyan jogokról, amelyek esetében a gyermek érdeke határozza meg a jog érvényesülését. Az előző csoportba sorolhatjuk például az élethez, az emberi méltósághoz, míg a második csoportba a saját családban nevelkedéshez, vagy a kapcsolattartáshoz való jogot.⁴

Az alapelvnek érvényesülnie kell a konkrét eljárások teljes tartama alatt. A családjogi, gyermekvédelmi jogviták rendezése során már az eljárás elhúzódása – függetlenül a jogilag megfelelő döntés meghozatalától – önmagában a gyermeki érdeket súlyosan sértheti.⁵

II. Szülői felügyelet

II.1. A szülői felügyelet gyakorlása

A szülő – gyermek jogviszony alapját részben a vér szerinti leszármazás ténye, részben a gyermeknek a

¹ Somfai Balázs: *A gyermek legfőbb érdeke mint eljárási alapelv*. In: *Ünnepi tanulmánykötet Filó Erika kandidátus, egyetemi docens 70. születésnapjára* [Szerk. Somfai Balázs], Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Pécs, 2010, 354.

² Erről részletesen: Somfai: *i.m.*, 354-355.

³ Erről részletesen: Somfai: *i.m.*, 358.

⁴ Erről részletesen: Somfai: *i.m.*, 359-360.

⁵ Erről részletesen: Somfai: *i.m.*, 360.

gondviselésre való feltétlen jogosultsága teremti meg. A szülői felügyelet az anyai, illetve az apai státusból ered, de létrejöhet hatósági aktus (örökbefogadás) alapján és bírósági döntés (apaság bírói megállapítása) következtében is. A kiskorú gyermeknek feltétlen joga van a gondviselésre, nevelésre, valamint törvényes jogainak és érdekeinek védelmére. A gyermek minthogy nem képes saját létfenntartását biztosítani, gondozásáról, neveléséről, taníttatásáról másoknak kell gondoskodniuk. Ezen feladatok ellátására nyilvánvalóan elsősorban a gyermek szülei hivatottak. A gyermekről való társadalmi gondoskodás nem helyettesíti a legközelebbi rokonokat jelentő család bensőséges légkörét.⁶

A szülőktől elvárás, hogy a gyermek tekintetében számukra biztosított jogaikkal ne éljenek vissza, cselekedeteik a gyermek javát szolgálják, a szülői felügyeletet a gyermek érdekeinek megfelelően kell gyakorolni. A családjog a szülő és a gyermek kapcsolatában a szülői jogokkal szemben általános kötelezettséget állít. A szülői jogokat a gyermek érdekében lehet gyakorolni, a gyermek érdeke legáltalánosabban szólva testi, értelmi és erkölcsi fejlődésének, valamint személyi- és vagyoni jogainak és jogos érdekeinek biztosítása.⁷

A szülő felügyeletet a szülők - ha már nem élnek együtt akkor is - közösen gyakorolják ellentétes megállapodásuk, vagy gyámhatósági, bírósági eltérő rendelkezés hiányában. A szülői felügyeletnek a gyermek érdekében történő gyakorlása a szülők joga és kötelessége, ezt a szülők közösen látják el, mely során biztosítaniuk kell a gyermekük kiegyensúlyozott életvitelét. Ha a gyermek szülei együtt élnek, a gyermek mind apja, mind anyja részéről tényleges családi gondozásban és nevelésben részesül. A különélő szülők a szülői felügyelettel kapcsolatos jogokat és kötelezettségeket egymás között megoszthatják és megállapodhatnak abban is, hogy a szülői felügyeleti jogokat csak az egyikük gyakorolja. A Csjk. alapelvi szinten szabályozza, hogy szülők a szülői felügyeletet egymással együttműködve kötelesek gyakorolni.⁸

II.2. A szülői felügyeleti jog bíróság általi megszüntetésének hatályos jogi szabályozása

A 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (a továbbiakban: Ptk.) 4:191. §-a értelmében:

a bíróság *megszünteti* a szülői felügyeletet, ha:

a./ a szülő felróható magatartásával gyermeke javát, különösen testi jólétét, értelmi, vagy erkölcsi fejlődését súlyosan sérti vagy veszélyezteti, vagy

b./ a gyermeket más személynél helyezték el, vagy nevelésbe vették és az a szülő, akinek szülői felügyeleti joga szünetel, a gyermek elhelyezésére, vagy a nevelésbe vételre okot adó magatartásán, életvitelén, körülményein önhibájából nem változtat.

A (2) bekezdés értelmében, ha a szülőt a bíróság valamelyik gyermeke személye ellen elkövetett szándékos bűncselekmény miatt szabadságvesztésre ítélte, a bíróság a szülői felügyeletet a szülői valamennyi gyermeke tekintetében *megszünteti*. A bíróság rendelkezhet úgy, hogy a megszüntető határozat hatálya kihat a később született gyermekekre is.

A (3) bekezdés értelmében, aki szülői felügyeletet megszüntető jogerős ítélet hatálya alatt áll, nem fogadhat örökbe, nem viselhet gyámságot, gyermek nála nem helyezhető el, és – a bíróság, vagy a gyámhatóság eltérő rendelkezésének hiányában – nincs joga arra, hogy a gyermekével kapcsolatot tartson.⁹

II.2.1. A szülői felügyeleti jog bíróság általi megszüntetésének kötelező esetei

A szülői felügyelet bíróság általi megszüntetésének két abszolút hatályú, tehát kötelező, és egy relatív hatályú, a bíróság mérlegelési jogkörébe tartozó esete van tehát.

A szülői felügyelet intézményében élesen megmutatkozik az egyéni és társadalmi érdek szoros kölcsönhatása. Amennyiben a szülő elhanyagolja az őt megillető jogok gyakorlását, illetőleg kötelezettségek teljesítését, a

⁶ Filó Erika – Katonáné Pehr Erika: *Gyermekek jogok szülői felelősség és gyermekvédelem*, HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Bp., 2015, 79. és Bacsó Jenő: *Az örökbefogadás*, Közgazdasági és Jogi Kiadó, Bp., 1968, 34.

⁷ Erről részletesen: Filó – Katonáné: *i.m.*, 79.

⁸ Erről részletesen: Filó – Katonáné: *i.m.*, 80.

⁹ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről IV. Könyv Családjog 4:191. § (1)-(3) bekezdés

gyermek érdeke szenved csorbát, de érdeksérelem éri a társadalmat is- az egészséges ifjúság felneveléséhez fűződő érdekét. Ezért ha a szülők nagymértékben elhanyagolják felügyeleti jogaikat, úgy megfoszthatók annak gyakorlásától.¹⁰

A szülői felügyelet megszüntetésére kizárólag a bíróság jogosult a gyermek érdekeit súlyosan sértő, felróható magatartást tanúsító szülővel szemben. Amennyiben a szülői felügyelet megszüntetése iránti peres eljárásban a lefolytatott bizonyítási eljárás eredményeként a bizonyítékok azt támasztják alá, hogy a szülő felróható magatartásával gyermeke fejlődését súlyosan sérti, illetve veszélyezteti, vagy a gyermeket korábban más személynél helyezték el, illetve nevelésbe vették, azonban a szülő az erre okot adó magatartásán, életvitelén, körülményein önhibájából nem változtatott, a bíróságnak a szülői felügyeleti jogát meg kell szüntetnie. Nem szabad, hogy sor kerüljön arra, hogy a szülő gyermekével szemben szándékos bűncselekményt kövessen el. Már akkor indokolt lehet például a perindítás, ha ezt megelőzően – ismétlődően – távoltartási határozatot kellett hozni a szülő gyermekével kapcsolatos magatartása miatt.¹¹

„A jogszabályalkotó nem tesz különbséget, hogy az érdeksérelem okozó szülői magatartás tevással (a felügyelettel való visszaélés), vagy mulasztással, (szülői kötelesség elhanyagolása) valósult-e meg. Amennyiben a szülő magatartása veszélyhelyzet előidézésére alkalmas, úgy felelőssége ebben az esetben is fennáll. Szélesebb körű felelősségét jelenti ez a szülőnek, ugyanis ha a gyermek testi jóléte, értelmi vagy erkölcsi fejlődése súlyosan veszélyeztetett, úgy a felügyelet megszüntetésének oka megvalósult. A bírói gyakorlat szerint a gyermek érdekeinek súlyos veszélyeztetése akkor is megvalósul, ha a szülő kötelességeit elhanyagolja, tehát a felróható magatartás mulasztással valósul meg. A súlyos érdeksérelem megvalósulását bizonyítani kell, ha a szülő saját háztartásában valósítja meg a veszélyeztető magatartást. Ez megnyilvánulhat a gondozás elhanyagolásában, például az anya nem főz, nem mos gyermekére. Az értelmi fejlődés biztosításának súlyos sérelmét is jelentheti e magatartás, például az iskolalátogatás rendszeres elmaradása esetén. Ide sorolható továbbá a brutális apai magatartás, mely testi fenyegetésben, továbbá állandó lelki terrorban nyilvánulhat meg oly módon, hogy az még bűncselekménynek nem tekinthető. A szülői felügyelet megszüntetése súlyos jogfosztással jár, a szülő elzárását jelenti a gyermek gondviselésével, törvényes képviselővel, stb. kapcsolatos szülői jogainak gyakorlásától. A felügyeleti jog elvonására tehát csak akkor kerülhet sor, ha a gyermek érdekeinek megóvása más eszközzel nem biztosítható, ha a szülői magatartás bizonyítottan akadályozza a másik szülő vagy harmadik személy (intézmény) nevelői, gondozói tevékenységét.”¹²

Megjegyzendő, hogy a veszélyeztető magatartás esetén a szülői felügyelet megszüntetésének oka akkor valósul meg, ha a szülő olyan tevékenységet, vagy mulasztást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy a gyermek fejlődésének elvárható folyamata lelassuljon, megálljon, vagy akár visszafejlődjön. Fontos, hogy okozati összefüggésnek kell lennie a szülői magatartás és a veszélyhelyzet bekövetkezése között. A veszélyhelyzet visszavezethető kell, hogy legyen a szülő valamilyen tevékenységére, vagy mulasztására.¹³

II.2.2. A szülői felügyeleti jog megszüntetése bírói mérlegelési jogkörben

II.2.2.1. A gyermek személye ellen elkövetett bűntettek

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) XV. Fejezetében foglalt élet-, testi épség és az egészség elleni bűncselekmények, valamint a XIX. Fejezetbeli nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények, valamint a XX. Fejezet szerinti- a gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények jelentik a gyermek személye ellen elkövetett bűntetteket. A gyermek bántalmazás a II. világháború után kezdett központi problémává válni a civilizált világ országaiban. A gyermekekkel történő rossz bánásmód gyakoriságára vonatkozóan bizonytalan adataink vannak, a hivatalos adatok erősen torzítanak, alábecsülik a bántalmazások gyakoriságát.

A Btk. büntettnek tartja a gyermek fejlődését veszélyeztető felnőtt magatartást és a kiskorú veszélyeztetése általános fogalmat használja. A gyermek pszichiátria megközelítésében ennek egyik formája a

¹⁰ Erről részletesen: Filó – Katonáné: *i.m.*, 129.

¹¹ Boros Zsuzsa – Katonáné Pehr Erika – Kőrös András – Makai Katalin – Szeibert Orsolya: *Polgári jog, Családjog, Az új Ptk. magyarázata III/6.*, HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó, Bp., 2014, 334.

¹² Erről részletesen: Filó – Katonáné: *i.m.*, 129-130.

¹³ [szerk. Kőrös András]: *A családjog kézikönyve 2007. II. kötet*, HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó, Bp., 2007, 724.

gyermekbántalmazás, amely többféle megnyilvánulási formájában veszélyezteti a gyermekek fejlődését. Talán legkönnyebb a fizikai bántalmazás, elhanyagolás meghatározása, bár ezzel kapcsolatban is nagyon eltérő fogalmak, meghatározások ismertek. Természetesen a durva fizikai bántalmazások, például a sérülést okozó pofonok, eszközzel történő verések, rúgások, égetések, amelyek nyomot hagynak, töréseket okoznak, veszélyeztetik a gyermek testi épségét, egészségét, esetleg életét. Ezek az esetek egyértelműen bántalmazásnak, veszélyeztetésnek minősülnek. A súlyosan bántalmazott gyermek fizikai sérüléseket szenved el, amelyek nyomai, következményei egész életében végigkísérik. Súlyos fizikai bántalmazásokat a családon belül főként csecsemők és kisgyermekek szenvednek el, ezeknek egyértelmű jogi következményei vannak, gyakran azonban még ezek is rejtve maradnak, vagy csak később, hosszabb idő után derülnek ki. Nagyfokú a látencia.¹⁴ A családok zárt jellege, nehezen megközelíthető volta teszi nehezen felderíthetővé és bizonyíthatóvá a családon belül történeteket.¹⁵ A gyermek pszichiátria azonban veszélyesnek tartja a gyakori, kisebb veréseket, fizikai büntetéseket, mert ez a „nevelési módszer” is veszélyeztetheti a gyermek egészségét, jólétét, harmonikus személyiség fejlődését. Az ilyen nevelési célból alkalmazott testi fenyítés megítélésében a közvélemény is megosztott. A gyermekbántalmazásnak a gyermek lelki fejlődésére való hatása számos tényezőtől függ, a bántalmazás típusai, súlyossága mellett jelentős befolyásoló tényező a gyermek életkora a bántalmazások idején, illetve a bántalmazás gyakorisága, rendszeressége, és az is, hogy a bántalmazó milyen kapcsolatban van a gyermekkel. Leggyakrabban a családokban fordul elő a gyermekek fizikai bántalmazása. Kiemelendő, hogy a legsúlyosabb következményekkel akkor kell számolni, ha a gyermeket szülő, családtag, vagy más olyan személy bántalmazza, aki a neveléséért felelős, akihez a gyermek ragaszkodik. A gyermek korábbi fejlődése mentális és érzelmi egészsége szintén befolyásoló tényező, mert meghatározhatja a trauma átélésének élményét, lelki feldolgozását.¹⁶

A társadalom, a jog amennyiben bizonyítani tudja, bünteti a gyermekekkel szembeni agressziót. A gyermekpszichiátria feladata, hogy a gyermekeknél a bántalmazás következtében kialakult lelki zavarokat gyógyítsa, segítsen feldolgozni azokat a lelki traumákat, amelyeket a bántalmazás következtében elszenvedett. Mindennek első feltétele a bántalmazás felismerése. A bántalmazás felismerése azonban minden gyermekekkel foglalkozó szakember feladata lenne, így a gyermekorvosok, pedagógusok és főként a gyermekjóléti szolgálatok munkatársai találkozhatnak bántalmazott gyermekekkel, a gyermekeket meg kell védeni a további bántalmazástól.¹⁷ Ez közös felelősségünk.

II.2.2.2. A családon belüli erőszakos bűncselekmények bizonyítási nehézségei

A kiskorúak sérelmére elkövetett bűncselekmények, így a testi épség, nemi erkölcs elleni bűncselekmények nagyfokú látenciát mutatnak, azonban tényként megállapítható, hogy növekvő tendencia mutatkozik az ilyen típusú bűncselekmények felderítése vonatkozásában. A nagyfokú látencia pedig egyúttal a speciális bizonyítási nehézségekkel szoros összefüggésben áll, hiszen az ilyen típusú bűncselekmények elkövetésekor, különösen a nemi erkölcs elleni bűncselekmények során tipikusan csak két személy van jelen, az elkövető és a gyermekkorú sértett, akik között szoros érzelmi viszony áll fenn. A sértett nyilatkozatát rendszerint csak közvetett tanúvallomások támaszthatják alá. Problémát jelent, hogy a tanúk – akik az esetek túlnyomó többségében családtagok – az eljárás későbbi szakaszaiban jelenleg még gyakran élnek a törvény által biztosított vallomás megtagadási jogukkal. Külön speciális problémát jelent, hogy néhány esetben a büntető eljárást a családtagok az egymás elleni küzdelem eszközeként használják fel. Bizonyítási nehézség az is, hogy minél kisebb egy gyermek, annál nehezebb az emlékezeti folyamat, a gyermekek 12 éves korukig az érzelmeiken keresztül látnak és nem racionálisan gondolkodnak, amit szintén figyelembe kellene venni. Ezeket a gyermekeket minél hatékonyabban szükséges lenne megvédeni a büntetőeljárás hátrányaitól.¹⁸ Megjegyzendő, hogy a készülő büntetőeljárásról szóló törvény közzétett szövegtervezete szerint, ha a tanú vallomást tesz, vallomása az ügy tárgyát képező bűncselekmény miatt indult büntetőeljárásban akkor is felhasználható, ha a vallomástételt a későbbiekben jogszerűen megtagadja. Ez jelentős változást hozhat az e körben felmerülő, általam fent jelzett bizonyítási

¹⁴ Gyenge Eszter: *Ójujuk meg együtt gyermekeinket az erőszaktól! Gyermekpszichiáteri ként a gyermek bántalmazásról* In: *Ünnepi tanulmánykötet Filó Erika kandidátus, egyetemi 70. születésnapjára* [szerk. Somfai Balázs], Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2010, 132-134.

¹⁵ Szabó Krisztián: *Tanúvédelem a magyar büntetőeljárásban*, HVG-ORAC Kiadó, Bp., 2012., 234.

¹⁶ Erről részletesen: GYENGE: i.m., 132-134.

¹⁷ A kérdéskörrel részletesen: Gyenge: i.m., 135-136.

¹⁸ Szelezsán Annamária: *A gyermekek sérelmére elkövetett nemi erkölcsi elleni bűncselekmények*, *Ügyészek Lapja*, 2005, 4. szám, 25-27.

nehézség körében.¹⁹ A családon belüli erőszakos bűncselekmények leglényegesebb jellemzője, hogy egy időben hosszan elnyúló folyamat végeredmékei.²⁰

II.2.2.3. A szülői felügyeleti jog megszüntetése bírói mérlegelési jogkörben a büntetőeljárásról szóló törvény tükrében

A Ptk. hatályos szabályozása értelmében, ha a szülőt a bíróság valamelyik gyermeke ellen elkövetett szándékos bűncselekmény miatt szabadságvesztésre ítélte – amennyiben indokolt – a szülői felügyeletet a szülő valamennyi (a bűncselekmény áldozata mellett a többi) gyermeke tekintetében is megszüntetheti és úgy is rendelkezhet, hogy a megszüntető határozat hatálya kihat a később született gyermekekre is. Korábban a Csjt. 88. § (1) bekezdésének c./ pontja ilyen mérlegelésre a bíróságnak nem adott lehetőséget. A többi gyermek érdekét szem előtt tartva mellőzheti is a bíróság a CSJK rendelkezése folytán a szülői felügyelet megszüntetésének kiterjesztését, valamennyi gyermekre való alkalmazását. Ugyanez a mérlegelési lehetőség vonatkozik arra az esetre is, amikor arról kell döntenie, hogy a szülői felügyelet megszüntetése kihasson-e a később született gyermekekre is, vagy sem. A CSJK korábbiaknál differenciáltabb, minden egyes gyermek érdekét körültekintőbben mérlegelő lehetőséget biztosít a bíróság számára a szülői felügyelet megszüntetése körében.²¹

A büntetőeljárásról szóló 1998.évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) 336.§-a rendelkezik a kérdéskörrel, amikor az (1) bekezdése kimondja, hogy a bíróság az ügyész indítványára a vádlott szülői felügyeleti jogát megszünteti, ha a vádlottat a gyermekének sérelmére elkövetett szándékos bűncselekményben bűnösnek mondja ki és megállapítja a szülői felügyeleti jog bírósági megszüntetése Polgári Törvénykönyv szerinti feltételeinek fennállását. Ezen feltételek hiányában a (2) bekezdés értelmében az indítványt elutasítja. Ugyanakkor a (3) bekezdés szerint a bíróság a szülői felügyeleti jog megszüntetése iránti igény érvényesítését egyéb törvényes útra utasítja, ha az indítvány elbírálása a büntetőeljárás befejezését jelentékenyen késleltetné, vagy az indítványnak a büntetőeljárásban való érdemi elbírálását más körülmény kizárja.

III. A szülői felügyelet megszüntetésének jogkövetkezményei

A Ptk. 4:191. § (3) bekezdése a Csjt. 88. § (4) bekezdésében foglaltakkal összhangban határozza meg a szülői felügyelet megszüntetésének jogkövetkezményeit. Aki szülői felügyeletet megszüntető jogerős ítélet hatálya alatt áll, tehát bizonyítást nyert, hogy a szülői felügyeleti jogok gyakorlására (melyet a 4:150 – 4:163. §-ok bontanak ki részletesen) nem alkalmas, értelemszerűen nem jogosítható fel arra, hogy a családján kívüli más kiskorú gyermek neveléséről, gondozásáról, törvényes képviseléről gondoskodjon, azt ellássa. Rögzíti a CSJK, hogy ez a szülő nem fogadhat örökbe, nem viselhet gyámságot, gyermek nála nem helyezhető el és gyermekével kapcsolatot csak a bíróság, vagy a gyámhatóság kivételes rendelkezése esetén gyakorolhat. A kapcsolattartás tehát fő szabályként nem illeti meg a szülői felügyelettel megfosztott szülőt. Annak biztosítására kizárólag a gyermek érdekében kerülhet sor, feltéve hogy a gyermek érzelmi fejlődését a szülőtől való teljes elszakadása veszélyeztetné. A szülő felügyelet bírósági megszüntetésére e súlyos jogkövetkezménye alkalmazására csak a gyermek érdekét súlyosan sértő, vagy veszélyeztető, felróható magatartás esetén van mód (BH 2000.206). A szülői felügyeleti jog megvonásának kivételességét az Emberi Jogok Európai Bírósága is több döntésében hangsúlyozta, a felügyeleti jogok súlyos megsértése, veszélyeztetése tevőlegesen (a gyermek huzamos, illetve kirívóan súlyos bántalmazása), illetve mulasztással (a szülői kötelesség elhanyagolása, a gyermek éheztetése, stb.) egyaránt megvalósulhat. A már jelzettek szerint okozati összefüggésnek kell fennállnia a szülői magatartás, illetve a sérelem, vagy veszélyhelyzet bekövetkezése között. A felügyeleti jog elvonására csak akkor kerülhet sor, ha a gyermek érdekeinek megóvása más eszközzel nem biztosítható. A bírói gyakorlat ezt ekként érvényesíti. A Kúria a Bfv.II.20760.2012.10. számú ügyben nem adott helyt a szülői felügyelet megszüntetése iránti kereseti kérelemnek, erre ugyanis nem szolgált kellő alapul az a körülmény, hogy az alperes huzamosabb ideje nem tesz önként eleget gyermek tartásdíj fizetési kötelezettségeinek, illetve, hogy éveken át perindítást megelőzően botrányos, agresszív módon próbálta meg kieroszakolni a kapcsolattartást.²²

¹⁹ Előterjesztés a büntetőeljárásról szóló törvényről 350. Forrás: www.kormany.hu (2016.szeptember 12-i letöltés)

²⁰ Jungi Eszter: *A családon belüli erőszak az ítélkezési gyakorlatban*, Bírák Lapja, 2003, 2. szám, 61.

²¹ Boros – Katonáné – Kőrös – Makai – Szeibert: *i.m.*, 335.

²² Boros – Katonáné – Kőrös – Makai – Szeibert: *i.m.*, 335-336.

Az a szülő, akinek a szülői felügyeletét a bíróság megszüntette, a szülői jogait mindaddig nem gyakorolhatja, míg a bíróság határozatának hatálya fennáll, tehát amíg a bíróság egy újabb perben a körülmények kedvező változása folytán a szülő felügyeleti jogát vissza nem állítja. A szülői felügyelet megszüntetése nem visszafordíthatatlan jogi aktus. Van lehetőség a szülői felügyeleti jogok ismételt gyakorlására, feltéve, ha ennek indokoltságát a bíróság peres eljárás eredményeként megállapítja. A CSJK a Csjt. 89. §-ával egyező tartalommal ad lehetőséget a szülői felügyelet visszaállítására. A bíróság a szülői felügyeletet csak a jövőre nézve állíthatja vissza, feltéve, hogy a megszüntetés okai már nem állnak fenn, és időközben nem merült fel olyan egyéb (újabb) ok, amely a megszüntetésre okot szolgáltatna. A szülői felügyelet bírósági visszaállítása ugyanakkor nem jelenti automatikusan azt, hogy az érintett szülő gondozásába, nevelésébe kerül (vissza) a gyermek. Amikor a kiskorú kiegyensúlyozottan nevelkedik a másik szülő gondozásában, vagy arra alkalmas harmadik személynél, ez csak fokozatosan teszi lehetővé, hogy a szülői felügyeleti jogával újból rendelkező szülő a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben ismételten szerepet vállalhasson, illetve a kapcsolattartási jogát gyakorolhassa.²³

A CSJK a Csjt. 90. § (2) bekezdésével egyezően határozza meg, hogy ki jogosult a szülői felügyelet megszüntetése, illetve visszaállítása iránti per indítására és a 4:193. § mondja meg azt is, hogy a pert ki ellen kell megindítani, tehát a korábbiakhoz képest már nem a Pp.-ben szerepelnek az alperesként szóba jöhető személyek. A szülői felügyelet megszüntetése, illetve visszaállítása iránti per ún. személy állapoti per, ami a szülői státuszt, illetve annak megszűnését rendezi. A bíróság döntése nem csupán az érintettek belső viszonyára hat ki, hanem harmadik személyek tekintetében is jogkövetkezésménnyel járhat, például a szülői felügyelet megszüntetésére tekintettel szükséges lehet gyám kirendelése, ezért a Ptk. 4:193. § (4) bekezdése rögzíti, hogy a szülői felügyelet megszüntetése, illetve visszaállítása iránt indított perben hozott ítélet mindenkivel szemben hatályos, azt harmadik személy sem teheti vitássá.²⁴

IV. Záró gondolatok

Végezetül vissza kívánok utalni a Polgári Törvénykönyv Családjogi Könyvének Alapelvei között szereplő, a gyermek érdekének védelmére, azaz egy örök érvényű értékre: a gyermek mindenképp felett álló érdekének képviselői kötelezettségére. Az Országos Bírósági Hivatal is deklarálta gyermekközpontú igazságszolgáltatást kíván megvalósítani, mely olyan igazságszolgáltatási rendszer, amely az elérhető legmagasabb szinten biztosítja a gyermekek jogainak tiszteletben tartását és hatékony érvényesítését. Elsődleges szempontként juttatja érvényre a részvételükkel folyó, vagy őket érintő minden ügyben a gyermekek mindenképp felett álló érdekeit (bírák képzési rendszerének kidolgozása a kiskorúakat érintő eljárásokban történő magas színvonalú, időszerű ítélezés céljából, infrastrukturális fejlesztések, családjogi és büntetőjogi joggyakorlat tapasztalataira figyelemmel javaslattevéssel jogalkotás kezdeményezésére, társszervekkel együttműködés, OBH munkacsoport létrehozása, konferenciák, stb.)

Kiemelten fontos tehát az, hogy a gyermekeket érintő akár polgári, akár büntetőeljárások során a gyermekek megkülönböztetett bánásmódban részesülhessenek, továbbá hogy az eljárások ne húzódnak el, amely összhangban áll az Országos Bírósági Hivatal azon stratégiai céljával is, mely az időszerű ítélezésben ölt testet. Ezen alkotmányos kötelezettségüket teljesítik a bíróságok a gyermekeket érintő bírósági eljárások során is.²⁵

Prevailing regulation of the termination of parental control under the Civil Code – Summary

Being a judge practicing in the area of the law of crimes I rarely come across with the need to apply civil law. Nevertheless, a handful legal concepts may be applied also by criminal courts. One of these concepts is the termination of parental control. Before turning to relevant case analysis in my study, I focus on the principle of the "child's best interest" which is referred to under article 3 of the New York Convention on the rights of children and which has a general fundamental applicability in respect of all provisions of the Convention. This principle must apply not only in civil, but also in criminal proceedings and generally in all types of proceedings irrespective of the area of law such proceedings fall under. Special emphasis is attributed to the legal consequences of terminating parental control and to the distinction of cases where the termination of parental

²³ Boros – Katonáné – Kőrös – Makai – Szeibert: *i.m.*, 336.

²⁴ Boros – Katonáné – Kőrös – Makai – Szeibert: *i.m.*, 338.

²⁵ Forrás: <http://birosag.hu/tudjon-meg-tobbet/gyermekkozponti-igazsagszolgalatas/folap> (2016. augusztus 17. letöltés)

control by the court is mandatory and where such a decision is made in the discretion of the court. I pay separate attention to cases where the court has convicted the parent of a crime committed wilfully against the convicted person's own child and in which cases the convicted person is sentenced to imprisonment and as a result of these the criminal court has competence to order the termination of parental control. I address also some issues relating to matters of proof and evidence in connection with crimes of domestic violence. Finally, I explain the nature of a child-focused jurisdiction through the presentation of the Hungarian system which ensures to respect and to give effect to the rights of children to the maximum extent possible. The ability of providing special treatment for children in court proceedings is of the utmost importance.